

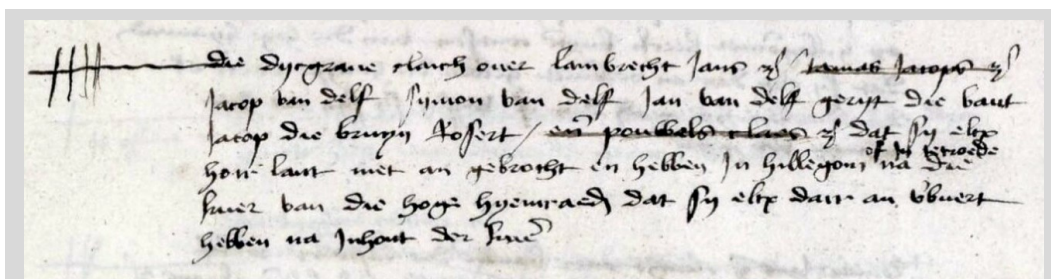
Pouwels Claesz

Door Frans Angevaere

Deze verkenning met Pouwels Claesz als hoofdpersoon zou samen met die over Gerijt Aelwijnsz en Sijmon Brant¹ een drieluik kunnen vormen. Alle drie komen ze voor in het artikel *Cytgen Pietersdr; een juweel van een erfstante* dat in 1994 verscheen², en over alle drie wordt getracht wat meer te weten te komen. Ze waren ook verwanten van elkaar, Sijmon Brant was de schoonvader van Pouwels Claesz, en Pouwels' dochter Agniesgen trouwde met een zoon van Gerijt Aelwijnsz.

Pouwels Claesz, de schout

Hij moet een van de best gedocumenteerde mensen uit zijn sociale klasse in de eerste helft van de 16^e eeuw geweest zijn. Tientallen vermeldingen zijn er van deze Noordwijkerhouter, en dat terwijl er van die plaats zelf in de genoemde periode vrijwel niets aan archiefmateriaal bewaard is gebleven. Die vermeldingen komen vooral uit het archief van de Abdij van Leeuwenhorst, maar ook de Houtvestersrekeningen, het archief van het Hoogheemraadschap van Rijnland, de Heilige Geest van Noordwijk, de Abdij van Egmond, het Hof van Holland, diverse Leidse archieven, Lisse, Schiedam, Rotterdam en zelfs tot in Antwerpen aan toe.

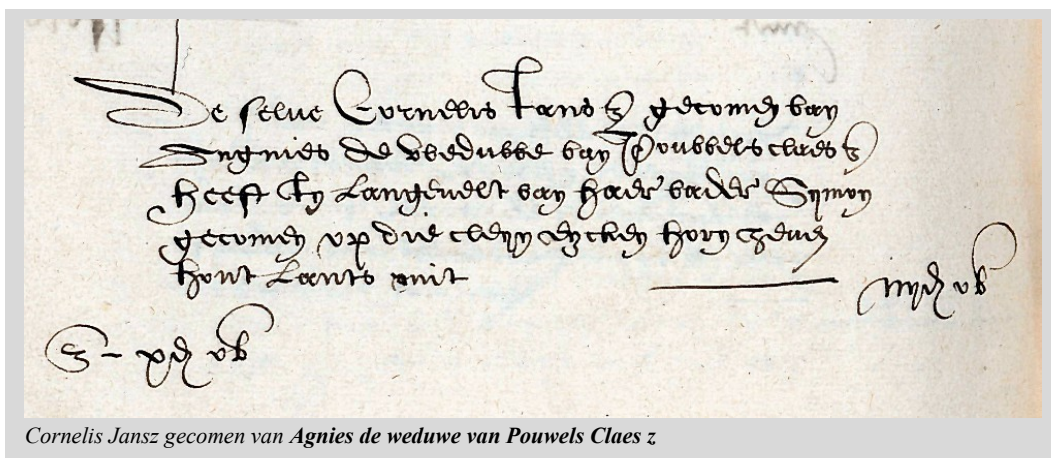

Een eerste vermelding dd 16-07-1499 van Pouwels Claesz in de dingboeken van het Hoogheemraadschap van Rijnland. Hij had in strijd met de keur van Rijnland zijn land (in Hillegom of in Tetrode) niet aangebracht, maar zijn naam werd doorgehaald. OAR inv.nr. f.112, Sint Jans schouw te Leiden.

Vrouw en kinderen

Pouwels was zoals gezegd getrouwd met een dochter vsn Sijmon Brant, van wie we de naam maar drie maal vermeld zien worden. De eerste keer is dat als *Agnies huysvrouw van Pauwels schout* in een notariële akte uit Antwerpen uit 1535 die handelt over een overeenkomst tussen haar man en Jan van Beveren die gesloten werd op Teijlingen in december 1513³.

In het rechterlijk archief van Lisse bevindt zich een kopie van een losrentebrief die Cornelis Dircksz Langevelt verkocht aan *Agnijsgen Sijmons dr wedue wijlen Pouwels Claesz schout tot Noortijgerhoudt was*. Een datering is in het stuk afwezig dan wel onleesbaar, maar de eerste rente zou verschijnen met Bamisse 1553⁴. De brief zou dan mogelijk uit 1552 kunnen stammen.

Cornelis Jansz gecomen van Agnies de weduwe van Pouwels Claesz

¹ De nummers 3 en 4 uit de reeks *Genealogisch verkenningen uit de Duin- en Bollenstreek*

² *Ons Voorgeslacht*, jrg. 49 (1994) blz. 1-26; *Aanvullingen in Ons Voorgeslacht*, jrg. 55 (2000)

³ *Beschreven in Gens Nostra* 1998 p.517

⁴ *RA Lisse inv.nr. 136* (ongenummerd)

De derde maal is een ongedateerde inschrijving in een register van erfhuren en tijdelijke pachten in het duingebied (zie afbeelding)⁵. Na een vermelding als echtgenote en als weduwe hier dus een als erflater.

De vermelde Cornelis was hun schoonzoon *Cornelis Jan Floriszz alias Ruijge Neel* (ook Ruijchgen), die getrouwd was met dochter Claesgen Pouwelsdr. Dan was er nog een dochter Agniesgen, getrouwd met Pieter Gerijt Aelwijnszz, die zijn schoonvader opvolgde als schout van Noordwijkerhout, en een derde dochter Marijtgen. Van haar zijn enkel een paar postume vermeldingen en wat meer van haar kinderen. Ze had Cornelis, Willem en Jannetgen IJsbrants, en hun halfbroer Pieter Joosten. Twee keer getrouwd dus, maar ook over haar echtgenoten IJsbrant en Joost weten we niets, zelfs de volgorde niet.

Er is van het echtpaar Pouwels en Agniesgen één zoon bekend, Dirck. Hij wordt vermeld in de Houtvestersrekening van 1533/34 als overtreder omdat hij het gewaagd om op Pinksterdag 1532 beesten te laten drinken in het Keukenduin⁶. *Dirck Pouwels scouten zoen van Noirtigherhout*, werd hij hier genoemd, dus dat kan niet missen. Ik ben hem verder nergens meer tegengekomen, hij zal wellicht niet oud geworden zijn.

— Naaste familie

Dat waren zijn vrouw en kinderen natuurlijk ook, maar hier gaat het om broers en zussen. Het staat in elk geval vast dat Pouwels een broer Claes had. In 1522 nam *Claes Claesz* land in de Duinschoten in erfpacht van de Abdij van Leeuwenhorst, alsmede 4½ morgen veenland in Noordwijkerhout genaamd het Kievitsveld: *Ick Pouwels Claesz schout inde ambochte van Noirtigherhout doe condt allen luijden dat voor mij quam Claes Claesz mijnen broeder ende bekende in erfhuere ende op erfhuers recht ghenomen ende ontfanghen te hebben (...)*⁷.

Bij het passeren van de eerde genoemde rentebrief (ws. 1552) handelde Agniesgen Sijmonsdr *met consent ende wille van Anthonis Claesz haeren bestorven voocht*. Bij leven van Pouwels Claesz was haar man haar voogd, en deze vermelding kan niet anders gezien worden dan dat een broer van hem van rechtswege haar voogd was voor deze rechtshandeling. Anthonis of Thonis Claesz wordt in Noordwijkerhout vermeld vanaf 1528 en leefde tot circa 1560. Hij zal dan wel de jongste broer geweest zijn.

Mogelijk was er een nog een vierde zoon, Dirck Claesz, maar dat is minder zeker. Deze Dirck was getrouwd met Griet, de weduwe van Jan Cornelisz Verdel, en nam daardoor in 1509 een pacht van hem over. Dat duurde tot 1528, waarna hij opgevolgd werd door Pieter Gerijt Aelwijnszz, de schoonzoon van Pouwels Claesz. Dat is één mogelijke aanwijzing, de tweede is dat in 1517/18 Dirck Claesz voor hem zelf en als voogd van Marijtgen Sijmon Brants weduwe, samen met Florijs Doensz borg is voor Gerijt Sijmons, Marijtgens zoon en dus een zwager van Pouwels Claesz⁸.

Tot slot was er nog een Gerijt Jansz als zwager van Pouwels Claesz. Hij werd in 1501 in Spaarndam zo vermeld: *Gerijt Jans z(oon) Pouwels Claes z(oon)s zwager*⁹. Gerijt was dus de zwager van Pouwels, wat nog niet hoeft te betekenen dat het andersom ook zo was. Maar, het kan natuurlijk nooit zo zijn dat Gerijt hier al zijn schoonzoon was, dus zullen ze schoonbroers zijn geweest. Dan kan het twee kanten op: als Pouwels in 1501 al getrouwd was zou Gerijt met een zus van Pouwels Claesz of een zus van Agnies Sijmonsdr getrouwd kunnen zijn,

Gerijt zal dezelfde persoon zijn die ook regelmatig als *lange Gerijt Jansz* voorkomt, en diverse malen een tiendrecht van de Abdij van Egmond kocht. Zoals in 1520 toen hij de *Wouterlantsche thienden* kocht (die kwamen al eerder in een eerdere verkenning voor¹⁰). In datzelfde jaar kocht Pouwels Claesz de *molenthienden* en bij beide transacties was Jan Sijmons borg. Dat was een broer van Agniese Sijmonsdr en omdat hij hier al borg voor beiden optrad zou misschien een zus van haar een lichte voorkeur kunnen hebben als vrouw van Gerijt Jansz. Verder zijn er geen aanwijzingen die de doorslag kunnen geven.

— Pachten en huren

Uit de eerder genoemde Antwerpse notariële akte uit 1535 blijkt dat Pouwels Claesz, toen schout van Noordwijkerhout, al in 1513 openbare ambten bekleedde, met name het schout- en bode-ambt van Zandvoort. De begeving daarvan zal bij de heren van Brederode hebben gelegen, en vaak werden zulke ambten door de betrokkene gepacht en verdiende hij eraan door meer aan boetes te incasseren dan het bedrag van de pachtsom.

Van Pouwels Claesz is in de grafelijkheidsrekeningen geen commissie als schout van Noordwijkerhout te vinden. Wel is er in de rekening van 1533 vermeld dat het schoutambacht van Noordwijkerhout begrepen is in de pacht van het baljuwschap van Noordwijk, dat toen was vergeven aan Joost van Wijngaerden. De ambachtsheerlijkheid van Noordwijkerhout was in handen van de heren van Duvenvoorde, waardoor je in eerste instantie zou denken dat zij ook het recht hadden om een schout te benoemen. In hun belening met Noordwijkerhout wordt echter niet vermeld dat het schoutambacht daar ook onder viel.

⁵ NA 3.01.27.01 Grafelijkheidsrekenkamer of Rekenkamer der Domeinen van Holland: inv.nr 723A f.132v

⁶ NA 3.01.27.02 Houtvester van Holland inv.nr. 2092 f.51v, rechttdag op Teijlingen van 18-02-1532 stilo curie

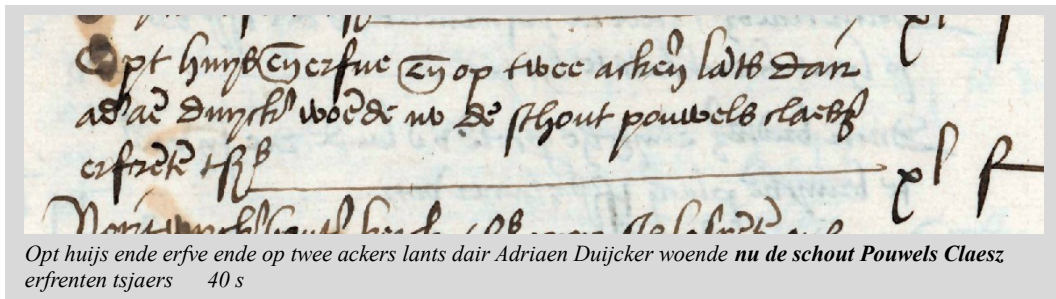
⁷ NA 3.18.17.02 Inventaris van de charters afkomstig van de abdij Leeuwenhorst, inv.nr. 820dd 04-06-1522

⁸ Houtvestersrekening inv.nr. 2081 f.29

⁹ Oud Archief Rijnland inv. 16, rechttdag Spaarndam dd 02-03-1501

¹⁰ Zie Verkenningen nummer 2. Zeven Jan Zwanen

Hoe dan ook, Pouwels Claesz verklaarde in 1542 dat hij toen 72 jaar oud was en het schoutambacht van Noordwijkerhout 22 jaar had bekleed¹¹. Hij vergiste zich enigszins want hij werd in 1516 voor het eerst als schout vermeld (zie afbeelding)¹². Daarnaast was hij duinmeier wat inhield dat hij een deel van de duinen in de omgeving van het Langeveld pachtte van de houtvester van Holland.

Een ander soort pachten zijn de land- en erfhuren van de Abdij van Leeuwenhorst waar Pouwels Claesz vaak als pachter of betaler van erfhuren wordt vermeld. We gaan ze eens nalopen om te zien of er nog verwantschappen uit kunnen worden afgeleid. Van enkele is dat inderdaad zo maar daarbij gaat het steeds om zijn schoonvader en diens zonen. Die laten we hier terzijde.

Vanaf 1516 betaalde hij een erfrente op twee huizen, een waarin hij zelf woonde en een waarin Engel Willemsz woonde. Hetzelfde jaar startte ook een pacht op twee derde van 5 morgen broekland waarvan Gerrit van Vliet het derde deel bezat. Dit land werd eerder door een Gerijt Pietersz gepacht.

Vervolgens sloot hij in 1523 een contract voor 8 hond geestland dat van Willem Reijersz kwam en dat toch weer door diezelfde Willem mocht worden gebruikt. Willem Reijersz pachtte ook in Sassenheim en Voorhout en zal, gelet op zijn vermeldingsjaren, van dezelfde generatie geweest zijn als Pouwels.

Daarna komen er diverse stukken broek- en geestland (ruim 13 morgen) in het Langeveld op zijn naam te staan die van diverse personen afkomstig waren: Cornelis IJsbrantsz (zoon van Brant Claesz), Jacob Sijmons (zoon van Sijmon Govertsz) en het meest (2 maal 3m) van Lijsbeth, de weduwe van coman Claes Gerijtsz.

Tot slot was er nog een erfhuur op 7 hond, afkomstig van de juffrouw van Benthuisen.

Het is nogal een geschakeerd geheel waaruit op het eerste gezicht geen logica te ontdekken valt, temeer ook dat de vorige pachters (landhuur, geen erfhuur) erna nog actief waren..

— **Herkomst en voorouders**

Waar kwam Pouwels Claes vandaan? Lagen zijn wortels gewoon in Noordwijkerhout, de Zilk of het Langeveld of moet er betekenis aan worden gehecht dat hij als schout actief is geweest in Zandvoort, of dat hij rond 1500 gegoed was in Hillegom? Ik ken meer waarde toe aan de omstandigheid dat hij, zijn broers en zwager allemaal in voornoemd duingebied woonden en werkten. Van daaruit verwacht je dan toch dat hun ouders er ook al woonden.

En dan zijn we aangeland bij de hamvraag: wie waren hun ouders? De vader zal het wel weer op uit draaien, de vrouwen werden nauwelijks vermeld. Claes heette hij, en hoe dan verder te zoeken. Er zijn rond 1470 (het geboortejaar van Pouwels) zeker een stuk of 10 Claesen actief in Noordwijk en Noordwijkerhout, en dat zijn alleen degenen die voorkomen als Leeuwenhorstpachters. De houtvestersrekeningen vertonen juist rond 1470 een flink hiaat, er is er alleen een van 1478 en van daaruit komen er nog een paar bij.

Niemand die eruit springt, dus we gaan het anders proberen. Als Pouwels de oudste van het gezin was, dan is er de kans dat hij vernoemd is naar zijn grootvader van vaderskant. Dan zoeken we een Claes Pouwels, maar die is helaas niet te vinden. Verder terug zijn er Pouwels Claeszonen, wat misschien een strohalm kan zijn.

Nog een andere insteek: Pouwels de schout had drie dochters en een zoon, Dirck. Claes zal er misschien ook wel geweest zijn als logische vernoeming (hoewel, misschien heeft Claesgen wel die rol vervuld). Maar waarom Dirck? In de familie van zijn vrouw kwam die naam wel voor, ze had een neef die zo heette en verder weg was er nog wel een. Niet direct een aanleiding om te gaan vernoemen. Dan zou het van Pouwels' kant kunnen komen, als bijvoorbeeld zijn vader een Claes Dircksz zou zijn.

— **Oudere Pouwels Claeszonen**

Claes Pouwelsz overslaan en meteen naar Pouwels Claesz, het moet maar even want er zijn in de 15^e eeuw wel enkele Pouwels Claeszonen te vinden. Zo komt er in een vonnis van het baljuwschap Noordwijk uit 1482 een

¹¹ Oud Archief Rijnland inv.nr: 6398, dd 05-07-1542, ongenummerde collatie dd 11-09-1597

¹² Rekening Leeuwenhorst inv.nr: 124 van het jaar 1516. Zie afbeelding

Pouwels Claesz vleeschouwer als een van de welgeboren mannen voor¹³. Niet te zeggen natuurlijk hoe oud deze man hier was, maar Pouwels de schout was toen 12 jaar oud dus in beginsel zou het zijn grootvader kunnen zijn. In 1446 kwam er ook al een voor. *Corneljs Claesz* en *Pouwels Claesz* verkochten toen hun aanspraken op het eigendom van een tijn, die zij op het klooster van der Lee mochten hebben¹⁴. Zij hadden geen zegel, de schout van Noordwijk en Hughe van Berghe zegelden voor hen.

Dat is alweer 36 jaar eerder, maar nog steeds zou het een grootvader kunnen zijn. Dat wordt wat lastiger als die Pouwels dezelfde is die van 1431-36 land van Leeuwenhorst pachtte. Hij volgde waarschijnlijk zijn vader op, Claes Mersch (er was ook een Corneljs Claesz Mersch, dus dat past wel). Dat ging over land in de Cleij.

Zijn geboortjaar zou dan wel eens in de richting van 1400 kunnen gaan. Nog steeds mogelijk dat hij in 1482 nog in leven was, dat wel. Dat hij in 1436 pachter af was kwam omdat het land door de abdijs werd verkocht, wellicht is hij het ook van de nieuwe eigenaar blijven gebruiken.

Dan leefde er van 1449-70 nog een *Claes de vleeshouwer*. Ik had even de hoop dat dat een zoon zou zijn van de Pouwels Claesz die in 1482 werd vermeld, vanwege hetzelfde beroep. Dat zou de hypothetische Claes Pouwels kunnen zijn. Maar dat past toch niet zo, want als deze Claes al vanaf 1449 actief was komt een zoon Pouwels nogal laat op de wereld. Bovendien komt er in 1458 in de charters een *Claes Willems die vleijsouwer* voor, die heel goed dezelfde Claes kan zijn. Vervolgens zou dat juist wel weer de vader van de Pouwels Claesz vleeshouwer uit 1482 kunnen zijn, en is die van 1431-46 een ander.

Al heeft de vleeshouwer het voordeel dat hij net als de schout welgeboren was, ik krijg er toch niet het gevoel bij dat hier de oplossing gezocht moet worden.

— *Claes Dircksz*

De voorsnog net zo hypothetische Claes Dircksz dan. Een duidelijke pre in deze optie is dat de voorzichtig geopperde broer Dirck van Pouwels Claesz vaste grond onder de voeten krijgt, zelfs mogelijk vernoemd als oudste zoon. Verder had ook broer Anthonis Claesz een zoon Dirck.

Een heel mooie kandidaat zou zijn Claes Dirck Thonisz uit Hillegom, met twee vernoemingsnamen in één. Hij wordt in 1523 vermeld maar, helaas, tot in 1556 toe en dan is het onmogelijk dat hij de vader van Pouwels Claesz was.

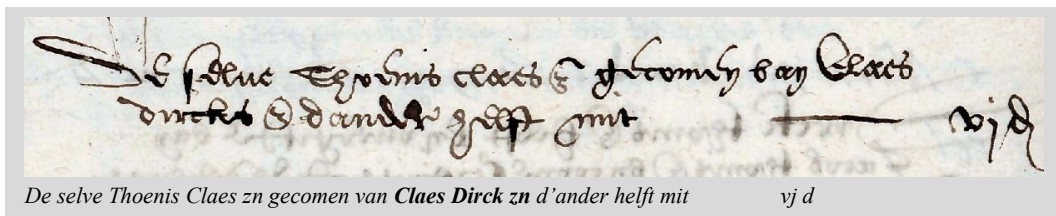
Anthonis of Thonis Claesz en zijn zoon Dirck daar moeten we wel even bij stilstaan, met name bij een aantal vermeldingen in het al eerder geciteerde register van duinhuren. Hoewel het register niet is gedateerd is wel enigszins te schatten wanneer het is opgesteld. Het bevat een opsomming in één handschrift, en bij een aantal pachten zijn er in een geheel ander schrift mutaties boven geschreven, meestal verervingen of verkopen. Een enkele keer is ook binnen de inschrijving zelf een verkoopdatum opgenomen.

Daarnaast zijn in hetzelfde latere handschrift in de linkermarge jaartallen bijgeschreven, steeds beginnend met *lxviii*, *lxix*, *lxx* etcetera. Vanaf 1568 dus. Daarom kan worden aangenomen dat het register zelf in 1567 is opgesteld en dat degene die het ging gebruiken de aantekeningen heeft toegevoegd.

Zo zijn er enkele pachten van Dirck Thonisz opgenomen, waarvan de eerste inschrijving luidt:

*Dirck Thonis zn heeft bij overgifte van Jacob Thonis zn bij coope sciftinge ende deijlinge vande weduwe ende ander erffgenamen van Thonis Claes zn als Jan, Cornelis, Claes, Jacob, Trijntgen, Maritgen ende Maritgen ende Trijn Thoens Claes zns kinderen, gecomen van de selve Thonis bij coope van meester Gerrit van der Laen bij coope van Claes Pieters zn, hem angecomen bij coope ende deijlinge, gecomen van Marten Floris zn vuytgegeven bij heere Philips van Wassenaer leggende inde Silck an Dirck Dircks zns erffgenamen ande westzijde streckende aen Claes Lieven lant mit iij d*¹⁵

Dit is typerend voor de inschrijvingen, er staat soms een reeks eigendomswisselingen zonder datum die gezamenlijk vele jaren kunnen beslaan. Hier kwam het land dus van wijlen Thonis Claesz, die het had gekocht van Gerit van der Laen, die het weer van Claes Pietersz had.

Daarna volgt er van Dirck Thonisz nog zo'n stuk land maar dan in de Duinschoten, ook afkomstig van Gerrit van der Laen die het had van Belij Garbrantsdr, die het had geërfd van haar man Pieter Arentsz van Lis. Daarvoor kennelijk van Dirck Pietersz van Scoerle en uiteindelijk Gerrit Dircksz. Maar het ging om de helft, zoals op de afbeelding te zien is.

¹³ NA 3.18.20 Abdijs van Rijnsburg, inv.nr. 425 dd 15-08-1482

¹⁴ NA 3.18.17.02 Inventaris van de charters afkomstig van de abdijs Leeuwenhorst, inv.nr. 432 dd 11-09-1466

¹⁵ NA 3.01.27.01 Grafelijkheidsrekenkamer of Rekenkamer der Domeinen van Holland: inv.nr 723A f.136v

En nu wordt het wat raadselachtig want Thonis Claesz was hier al overleden. Met *die selve* zal toch bedoeld worden Dirck Thonisz (want dat was de voorgaande inschrijving), waarna alleen het woordje *van* ontbreekt. Dan kwam het dus van zijn vader, maar interessant is natuurlijk dat die andere helft eerder gekomen was van een *Claes Dircksz*. Blijkbaar heeft de ene helft van het land een weg met meer schakels afgelegd dan de andere helft. Hoe dan ook: hier hebben een daadwerkelijke vermelding van een Claes Dircksz, die de vader van Dirck, Pouwels, Claes en Thonis kan zijn.

Aan het begin van de eigendomsreeks hebben Gerrit Direksz en Claes Dircksz allebei een helft. Het zouden dan broers geweest kunnen zijn met een gezamenlijk bezit.

Wellicht staat dezelfde Claes Dircksz nog enkele malen in het register maar het is lastig te bepalen zonder jaartallen. Ik heb de indruk dat enkele van deze vermeldingen kunnen slaan op *Claes Dircksz Oudaen*, die in de Zilk woonde. Een waarschijnlijker vermelding is er uit 1496, waar hij als een vorige bezitter van een huis wordt vermeld. Daar wordt in een iets andere context later nog op terug gekomen.

Het wapen van Pouwels Claesz

Dat zag er uit als op de afbeelding hiernaast. Ik hoop dat er genoeg contrast in de foto zit om de details te kunnen onderscheiden. In een publicatie wordt het zegel zo beschreven¹⁶: *Pouwels Claes, scout van Noertigerhout (Noortwijkerhout). Een staande, klapwiekende adelaar; houdende een schild beladen met een dwarsbalk, waarboven een (platgedrukt) onherkenbaar voorwerp.*

De dwarsbalk is wel duidelijk, maar een platgedrukt voorwerp? Als het onherkenbaar is dan weet je toch ook niet dat het platgedrukt is? Ik dacht toch wel een een maantje ofwel wassenaar te zien toen ik voor het eerst onder ogen kreeg. Natuurlijk, het is niet zo'n gestileerde wassenaar gebaseerd op een zuivere cirkel die je op hedendaagse wapenteekeningen ziet. Maar wat wil je ook, op een zegel van een paar centimeters groot.

Cornelis van Alkemade, de 17^e-eeuwse notaris en genealoog, heeft het zegel ook onder ogen gehad bij zijn onderzoeken en lijkt er op zijn schetsen toch ook vanuit te gaan dat het een wassenaar is (schets links).

Maar het is iets waar wel verschillende meningen over zullen zijn.

Nu wil het geval dat er in de jaren 1434-36 een schout van Noordwijk was die *Jacob van Grieken Janszoon* heette die met een vergelijkbaar wapen zegelde. Ook een dwarsbalk (maar wat smaller) en drie wassenaars, twee boven, een onder. Daar gaan we even op door.

Van Grieken

In 1988 verscheen er een uitgebreid artikel getiteld *Het Rijnlands-Haarlems geslacht Van Grieken, ca 1350 - ca 1600*¹⁷. Deze familie wordt geacht via bastaardij van de Warmondse familie Van den Woude af stammen en de oudste generaties voerden ook het Van den Woudewapen met als toevoeging een schuinstaak als teken van de bastaardij. En dat wapen bestond uit een dwarsbalk met wassenaars, zoals ook genoemde Jacob van Grieken dat voerde, met dien verstande dat Jacob de schuinstaak al weer weggelaten heeft.

Natuurlijk wordt schout Jacob van Grieken in het artikel ook vermeld, maar wel in een bijlage van niet te plaatsen Van Griekens. Net als een andere schout, Jan van Grieken die dat ambt van 1384-1410 in Warmond uitoefende. De auteurs operen geen verbinding – die kan ik hier in het kader van een verkenning wel suggereren: Jan en Jacob zouden best wel eens vader en zoon geweest kunnen zijn. Dan weten we nog steeds niet de precieze afkomst uit de Van den Woudes, maar het gegeven op zich lijkt toch wel als geaccepteerd feit te worden beschouwd. Een relatie tussen Jacob van Grieken en Pouwels Claesz, dat ligt anders. Op de eerste plaats omdat Pouwels sowieso niet van Jacob afstamt. Met een vader Claes

Het wapen van Jan van den Woude in het Wapenboek Beijeren

¹⁶ A.C. de Voogd van der Straaten: *Zegels in het gemeentearchief van Schiedam (Hogenda)*

¹⁷ M. Thierry de Bye Dolleman en A.G. van der Steur in het Jaarboek CBG 1988 v/a p.43

Dircksz van circa 1440 en Jacob van Grieken van rond 1400 past dat gewoonweg niet. Als voorzichtige suggestie denk ik dan meer aan een zijdelingse verwantschap een of twee generaties eerder. Tijd genoeg om breuken te laten ontstaan in de wapenbeelden.

— **Cornelis Jansz Ruijgeneel**

Dat zet ik er nu wel boven, maar dit hoofdstukje grijpt eigenlijk terug op dat waar ‘Pachten en huren’ boven stond. Qua verwantschappen viel daar erg weinig uit te halen maar misschien bieden eigendommen meer. Daarvoor haken we hier aan bij Cornelis Jansz Ruijgeneel (Cornelis Jan Floriszz), de schoonzoon van Pouwels uit Lisse die bij zijn dood een aanzienlijke boedel naliet waarover curators moesten worden gesteld. Er is van de boedel een inventaris van documenten die nog in het rechterlijk archief van Lisse bewaard is gebleven – niet helemaal bewaard want de papieren zijn hier en daar door de tand des tijds flink aangevreten. Toch is er nog voldoende interessant materiaal in te vinden.

Zo is er bijvoorbeeld een door Jan van Hout chronologisch gesorteerde en genummerde lijst regesten van waardebrieven, waaruit duidelijk blijkt dat het eerste deel van de eigendommen van zijn schoonvader komt (16 diverse goederen in het Langeveld en Noordwijkerhout) en het tweede deel (in Lisse) goederen van zijn vader en eigen aankopen bevat. Dat betekent ook dat we hierdoor een mooi inzicht krijgen van het bezit, misschien mag je wel zeggen de rijkdom van Pouwels Claesz. Want er moet ook bedacht worden dat het bezit over drie dochters verdeeld zal zijn (zoon Dirck is waarschijnlijk jong overleden) en dit dus maar een gedeelte is.

De lijst met relevante bezittingen volgt hieronder¹⁸:

1. Verkoopbrief van 31-10-1475 door Willem Lourisz aan Roelof de bastaard van de Boekhorst van een huis, erf en 2 morgen land aan de Duinschoterlaan en nog 2 akkers, belast met een rente van 2 pond
2. Verkoopbrief uit 1479 door Jacob Willemsz aan Floris Huijgensz van een werf met 3 akkers in Noordwijkerhout tussen de Lijdweg en de Alkemadesloot
3. Leenbrief van 28-02-1487 door Jan van Duijvenvoorden aan Sijmon Dircksz van 2½m land in het Langeveld
4. Verkoopbrief van 14-08-1495 door Cornelis de decker aan Jan van den Watere van 1 morgen veenland in Noordwijkerhout aan de Cleij(ne) Zwet
5. Verkoopbrief van 06-05-1498 door Cornelis Jansz bastaard van Blois aan Jacob Willem Bettens van een woning en erf in het Langeveld tussen de wildernis en de banwetering
6. Verkoopbrief van 16-12-1500 door Adriaen Reijersz aan Roelof de bastaard van de Boekhorst van vrij erfhuurland in het Langeveld tussen de wildernis en de konijnenwarande met een transport daarop uit 1501 aan Cornelis Cruesinck
7. Verkoopbrief van 17-04-1501 door Jan Duijcker aan Cornelis Cruesinck, houtvester van een huis en hofstede in Noordwijkerhout met 4 morgen land nabij de bandijk of de wildernis belast met 2 pond Hollands t.b.v. Leeuwenhorst met transport daar aan van 18-07-15** aan Pouwels Claesz
8. Verkoopbrief van 13-12-1505 door de executeurs van de boedel van Jan van Noordwijk aan Roelof de bastaard van de Boekhorst van een woning en landen in Noordwijkerhout aan de bandijk, met een transport daarop door Cornelis Cruesinck, houtvester en Jan van Beveren, rentmeester aan Pouwels Claesz van 10-12-15**
9. Verkoopbrief van 14-12-1505 door dezelfde executeurs aan Willem van de Boekhorst van een woning en landen in Noordwijkerhout alsmede een stukje veenland aan de Espel met 2 transportbrieven van de woning daarop, de eerste uit april 1506 van een verkoop door hem aan Cornelis Cruesinck, de tweede uit 1513 van Cornelis Cruesinck en Jan van Beveren aan Pouwels Claesz
10. Kwijtschelding van 15-12-15** van het convent van St Catharina en St Barbara van een stukje land bij de woning van Gerrit Florisz in Noordwijkerhout
11. Verkoopbrief van (ws.) 06-05-1513 door Willem Reijersz aan het klooster ter Lee van een stuk vrij geestland tussen de Gooweg en de Groeneweg met een transport daarop uit 1525 door het convent aan Pouwels Claesz
12. Verkoopbrief van 20-09-1514 door Roelof de bastaard van de Boekhorst aan Cornelis Cruesinck ridder van 7 hond land in Noordwijkerhout nabij de wildernis
13. Verkoopbrief van 11-09-1521 door Dirck Brantsz namens de Heilige Geestmeesters van Noordwijk aan Pouwels Claesz, schout van Noordwijkerhout van een akker land aan de Gooweg
14. Verkoopbrief van 06-05-1522 door Hillefont van Alkemade, weduwe Cornelis Cruesinck aan Pouwels Claesz, schout van Noordwijkerhout van 8 hond huurland in Noordwijk
15. Verkoopbrief door heer Garbrant Heijnricksz, vice-cureit van Noordwijkerhout van akkers in Noordwijkerhout aan de Gooweg met een transport daarop aan Pouwels Claesz uit april 1523

¹⁸ RA Lisse inv.nr. 120 (ongenummerd) diverse data. Door de slechte staat van de stukken valt er hier en daar nogal wel wat informatie weg

16. Verkoopbrief van 22-06-1523 door Hillegont van Alkemade aan Pieter Reijersz van een stuk land genaamd het Leeuwenveen in Noordwijkerhout

Cornelis Cruesinck

Er zijn twee zaken die meteen opvallen in de inventarislijst van Cornelis Jansz Ruijgeneels Noordwijkse en Noordwijkerhoutse bezittingen. Op de eerste plaats dat er maar liefst vijf woningen bij staan – die dus op enig moment vroeg in de 16^e eeuw alle vijf in bezit van Pouwels Claesz geweest zijn. En op de tweede plaats de innige band die er lijkt te zijn tussen Pouwels Claesz en Cornelis Cruesinck. ‘Band’ is al een interpretatie – feit is dat er zes transacties zijn waarbij Cornelis of zijn weduwe betrokken was, waaronder bij drie van de genoemde woningen.

De eerste van de drie (nr. 7) was een hofstede die Cornelis van Jan Duijcker kocht. Dat zal Jan *Claesz* Duijcker geweest zijn die niet zo lang daarvoor ook al land aan Cornelis Cruesinck had verkocht. Belenders waren Jan van Noordwijk, de kinderen van Jan van Vliet en de bandijk of wildernis. Er was ook nog een *geer lants* bij, en het was belast met 2 pond voor de Abdij van Leeuwenhorst.

In het register van duinhuren uit 1567 vinden we dit huis terug¹⁹, want daar wordt er een beschreven die op Cornelis Jansz Ruijgeneel kwam van zijn schoonvader Pouwels Claesz, die het kocht van Cornelis Cruesinck, die het kocht van Jan Duijcker. Naderhand werd het huis verkocht aan Pouwels Pietersz.

Die hofstede was afkomstig van Sijmon Govertsz en Catrijn Huijgendr (die zijn ter plekke wel te plaatsen, zij waren de ouders van Jacob Sijmons, zie het kopje ‘Pachten en huren’) en er wordt ook nog een Mees Florisz genoemd die me onbekend is.

De huizen met nr. 8 en 9 waren afkomstig uit de boedel van Jan van Noordwijk en omdat bij de doorverkoop ervan ook Jan van Beveren wordt genoemd, de rentmeester van de houtvesterij, zal Cornelis deze waarschijnlijk in zijn functie als houtvester hebben gekocht. Jan van Beveren was overigens degene waarmee Pouwels het conflict mee had dat in de Antwerpse notariële akte uit 1535 wordt genoemd.

Hillegont van Alkemade

Kavel nr. 14 was een stuk land in Noordwijk dat door Hillegont van Alkemade, de weduwe van Cornelis Cruesinck²⁰, in 1522 aan Pouwels Claesz werd verkocht. Een jaar later verkocht zij ook het Leeuwenveen aan Pieter Reijersz. Hoe dit eigendom zich verhiel tot Pouwels Claesz was niet te achterhalen.

Er was nog meer land dat van de weduwe naar Pouwels Claesz ging: een erfhuur op 7 hond in Eikenhorn werd namelijk vanaf 1534 door Pouwels betaald. In de rekeningen staat Hillegont vermeld als *de vrouwe van Benthuizen*. Dat kwam omdat Cornelis Cruesinck heer van Benthuizen was geweest.

Hillegont was echter ook als *Van den Woude* bekend. Ze was een dochter van Jan van den Woude en Elisabeth uten Hage en trouwde in 1494 met Cornelis Cruesinck²¹. Kennelijk beschikte ze over een goed geheugen en een goede kennis van haar familiegeschiedenis, want de naam Alkemade kwam van haar betovergrootvader Floris van Alkemade, die met Ada van den Woude was getrouwd. Hun zonen (waaronder Jan Florisz) werden wel Alkemade genoemd, maar Jan Florisz’ zoon weer Jan van den Woude, net als zijn zoon Jan, Hillegonts vader.

Zou Hillegont ook van Pouwels’ voorouders iets afgeweten hebben? Als er een afstamming via Van Grieken uit Van den Woude was zou dat best kunnen. En als er een eventuele nauwere verwantschap was, dichter bij haar eigen afstammingslijn, dan helemaal. Je zou toch de indruk krijgen dat haar man Pouwels Claesz daarom nogal eens een goede *deal* gunde.

Op de afbeelding hiernaast uit het getijdenboek van het echtpaar is rechts het wapen van Hillegont van Alkemade te zien. Dat is het oude Alkemadewapen (een zwarte gekroonde leeuw). En die leeuw, dat klopt dan ook wel, immers vanaf Floris van Alkemade is dat steeds op zijn nakomelingen doorgegeven, tot en met Hillegonts vader

Folio 109v uit het Getijdenboek ter ere van het huwelijk van Conelis Cruesinck en Hildegard van Alkemade en uit 1494. Pierpont Morgan Library. MS M.1078.

¹⁹ Register van erfhuuren en tijdelijke pachten f.142

²⁰ De Nederlandsche Leeuw 1998, k.357

²¹ Dlabacova, A., Eldere, I. van, & Jong, S. de. (2024). Het heil, het leven en de dag: de tijd in middelnederlandse gebedenboeken. De Boekenwereld, 40(4), 10-15. Het huwelijkscontract werd op 18 april 1494 gesloopten.

toe. Het Van den Woudewapen behoort aan de kant van Floris zijn vrouw. Dat betekent dat, mocht Pouwels Claesz op een of andere manier verwant zijn aan de Van den Woudes, dat niet loopt via Hillegonts lijn.

— Roelof de bastaard

Iemand anders die nogal prominent in de inventarislijst voorkomt is *Roelof de bastaard van de Boekhorst*. Hij staat er 4 maal bij en was er daarnaast ook nog enkele malen in functie als schout van Noordwijkerhout bij betrokken. Hij was namelijk de directe voorganger van Pouwels Claesz in dat ambt, dat hij eerder al in Voorschoten en Oegstgeest had bekleed. Hij was ook rentmeester van Jan van Noordwijk.

Roelof was een zoon van Jan van de Boekhorst, de kasteelheer van het huis te Boekhorst en was getrouwd met Lijsbeth van Cats²². Verwantschapsbanden van Roelof met de dorpingen van Noordwijkerhout waren er niet, althans zijn niet bekend. Wel valt op dat Roelof een zoon Anthonis had, en Pouwels Claesz een broer Anthonis. In 1469 was Roelof door zijn vader beleend met de hofstede Sprockenburg, dicht bij de Boekhorst gelegen. De eerste brief in de regestenlijst betreft de aankoop in 1475 van een huis en erf aan de Duinschoterlaan (en nog twee akkers), waarbij hij zelf en zijn halfbroer Florijs (inmiddels kasteelheer) de belenders waren. Dat moet dus ook vlakbij Sprockenburg geweest zijn. Er stond een rente van 2 pond op het huis, die door verkoper Willem Lourisz in 1474 was gevestigd ten behoeve van Florijs van de Boekhorst²³. In dit charter wordt Sijmon Govertsz als belender genoemd, die we eerder zagen als voormalige bezitter van de woning nr. 7.

Linksboven kasteel de Boekhorst, rechts daarvan eigendommen die Pouwels Pietersz (een kleinzoon van Pouwels Claesz) had verkocht. Zijn huis staat er ook, aan het eind van een laantje vanaf het hek. De hofstede Sprockenburg (later ook Sprockelenburg) was links van de afbeelding gelegen.

Het andere huis dat via Roelof de bastaard bij Pouwels Claesz kwam was nr. 8, dat mogelijk het huis van Huijch Jansz Moet geweest is (daarvoor later meer). Het moet dan van hem of zijn erfgenamen bij Jan van Noordwijk gekomen zijn, uit wiens boedel Roelof de bastaard het kocht.

Volgens een attestatie van Roelof uit 1504 hadden er aan de noordwestzijde van de oude bandijk 6 woningen gestaan die Jan van Noordwijk eerlijk van de eigenaars gekocht had (en betaald)²⁴. Een aardige indicatie waar het precies was krijgen we door de beschrijving uit 1505: *belent noortoost den bandijc noortwest de wech die loopt aen joffrou Lijsbetten hec*. Zie hierboven de fragmentkaart waarop in de bocht van de weg (thans de Langevelderweg) een kruisje staat waarbij is geschreven *joffrou Lijsbet haer heck eertijts*²⁵. Joffrou Lijsbeth was de weduwe van Jan van de Boekhorst, in zijn leven ambachtsheer van Noordwijk en wordt in 1460 als *Jonfrou Lijsbeth* vermeld als belender van de woning van *Huge Jans zoen*²⁶ toen deze (Huijch Jansz Moet) er een rente van 2 pond op vestigde ten behoeve van Florijs Florijsz. Die verkocht de rentebrief in 1467 weer aan Willem Bartoen, de rentmeester van Leeuwenhorst namens de abdijs.

²² Zie voor hem ook: *Rechtsprekers & Schuinsmarcheerders. De geschiedenis van het geslacht Van Noordwijk & Van de Boekhorst*, p.238

²³ NA 3.18.17.02 Inventaris van de charters afkomstig van de abdijs Leeuwenhorst, inv.nr. 548 dd 14-04-1474

²⁴ NA 3.01.27.07 inv.nr. 23.09 dd 02-05-1504

²⁵ NA 4.VTH Inventaris van de verzameling binnenlandse kaarten Hingman, inv.nr 68 dd 01-10-1587 vervaardigd door landmeter Sijmon Aerntsz van Bruijningen

²⁶ NA 3.18.17.02 Inventaris van de charters afkomstig van de abdijs Leeuwenhorst, inv.nr. 492 dd 13-11-1460

Nog een brief waarbij Roelof betrokken was is nr. 6, de verkoop door hem aan Cornelis Cruesinck van land in het Langeveld. De afmeting valt weg door de slechte staat van het document. Toen hij het kocht was Roelof zelf ook belender, dus zal het in dezelfde omgeving zijn. Ook hiervan is geen transportbrief aan Pouwels Claesz bewaard gebleven.

In 1514 verkocht Roelof 7 hond land in Noordwijkerhout aan Cornelis Cruesinck (nr.12). Wellicht was dat de 7 hond in Eikenhorn waarvan de rente vanaf 1534 door Pouwels Claesz werd betaald.

Een aardig verband is nog dat terwijl woning nr. 8 aan Roelof van de Boekhorst werd verkocht, nr. 9 naar Willem van de Boekhorst ging, toen baljuw van Brederode. Qua rechtshandhaving dus een collega van Roelof als schout van Zandvoort. Zou Roelof via hem aan dat baantje gekomen zijn?

Dat was het voor wat Roelof de bastaard betreft, maar op Willem Lourisz kom ik later nog terug.

— **Een leen van Duivenvoorden**

Nummer 3 uit de lijst is een afschrift van een bijzonder document. Het betreft een *leenbrief dair bij Jan van Duvenvoorde eenen Sijmon Dircx zn ten onversterfflicken erfpleen gheeft ijz morgen lands in Langevelt belent ten noorde Leeuwenhorst t'oostejnde de wech (...) zuijden de memorie van Noortwije (...) de wildernisse te (verheer)gewaden mit twintich stuvers.*

Op Hogenda, en eerder in Ons Voorgeslacht, zijn 3 repertoria op lenen van Duivenvoorde gepubliceerd, met daarin maar één leen in Noordwijkerhout (4 hond broekland met een eerste belening uit 1744) en één in het Langeveld (7 hond met een eerste belening uit 1727). Het leen van Sijmon Dircksz is er niet in te vinden, net zo min als in de inventaris van het familie-archief Wassenaar-Duivenvoorde.

Twintig stuivers als heergewaad, dat is niet erg veel. Waarom werd het niet verkocht voort een marktconforme prijs? Het was vast een beloning wegens trouwe diensten of iets in die richting.

Voor deze verkenning is vooral van belang wat de oorspronkelijke leenbrief deed in de boedelinventaris van Cornelis Jansz Ruijgeneel. Het was een onversterfelijk leen en dat betekent dat het in de familie is gebleven, met het meest waarschijnlijke scenario dat Sijmon Dircksz een broer was van Claes Dircksz waarna het leen bij gebrek aan nakomelingen van Sijmon bij Claes, dan wel diens oudste zoon is gekomen. Dat kan Dirck Claesz geweest zijn, waarvan ook geen nakomelingen bekend zijn, waarna het op Pouwels kwam, of meteen bij Pouwels als hij de oudste was. En vervolgens op Claesgen die dan Pouwels' oudste dochter is geweest. Zoon Dirck Pouwels zou als man volgens het leenrecht eerst aan de beurt geweest zijn maar we weten niet of die in 1552 nog in leven was. Terloops geeft dit ook nog wat meer vastigheid aan Claes Dircksz als vader.

— **Nog meer bezittingen**

Een aantal bezittingen uit de inventaris is nu ter sprake gekomen, er zijn er ook waarvan dat niet nodig is omdat het rechtstreekse transporten aan Pouwels Claesz zijn die na zijn dood op zijn dochter en schoonzoon zijn gekomen. Er blijven er nog enkele over waar wat over te zeggen valt.

De brief nr. 5 bevat het transport van een woning in het Langeveld uit 1498 aan Jacob Willem Bettensz. Niet in het gebied dus waarvan een deel op de eerder afgebeelde kaart werd weergegeven, maar ook niet ver er vandaan. Op de volledige kaart staat bij de weg die van Lijsbeths hek naar boven loopt (richting de kust) geschreven *die wech naer Langevelt.*

In de verkenning over Sijmon Brant had ik al geopperd dat er waarschijnlijk een verwantschap was met de familie Bet. Daar was deze Jacob er een van, zoon van Willem Bet, die een zoon was van de eerste Jacob Bet. Waarschijnlijk is deze Jacob Willem Bettensz zonder nageslacht overleden en heeft Agniese Sijmonsdr de woning geerfd, hetzij rechtstreeks, hetzij als mede-erfgenaar waarna de anderen zijn uitgekocht.

In de 10^e penning van Noordwijk van 1561 is de woning zo te vinden: *Gerrit Claesse bruijckt in erfppacht van Ruijge Neel tot Lis zijn woning.* In het register van erfhuren uit 1567 volgt de bevestiging: *Cornelis Gerritsz heeft bij coope van Gerrit Claesz ende dander erfgenamen vanden selven Gerrit, bij overgifte van Pouwels Claesz. gecomen van Jaep Bet ende Cornelis de Bastaert van Bellois (...).*

Het legt ook een verband tussen de onder 'Pachten en huren' genoemde 2 maal 3 morgen die van Lijsbeth, de weduwe van coman Claes Gerijtsz naar Pouwels verkasten. Claes en Lijsbeth waren de ouders van pachter Gerrit Claesz uit 1561, mogelijk waren de pachten deel van een overeenkomst tussen de familie en Pouwels Claesz.

De rekeningen van Leeuwenhorst bevatten vanaf 1516 twee huizen waarvoor Pouwels Claas een rente betaalde van elk 2 pond. Een ervan is het huis dat van Huijch Jansz Moet kwam. Het andere huis in de rekeningen was Florijs Florijsz' hofstede, voor het eerst in 1471 zo vermeld. Het is wat verwarrend dat die hofstede gekomen was van het testament van Jan van de Boekhorst en zijn zoon Florijs, want die zoon overleed pas na 1480. Vader Jan was wel voor 1471 overleden.

Florijs Florijsz komt in de Leeuwenhorst-archieven steeds zonder toenaam voor, maar op zijn zegel stond toch echt dat hij een Boekhorst was. Weliswaar een bastaard, maar toch. Hij was dan een halfbroer van kasteelheer Jan van de Boekhorst. Van 1492-1503 wordt geen betaler genoemd van de rente, maar de post werd wel geboekt.

Jan van den Water, rentmeester van Leeuwenhorst en in de inventaris voorkomend als koper in brief nr. 4, verkocht in 1496 twee stukken land aan de abdij waarop de graaf van Holland een erfpacht had. Hij verzekerde ze op een huis en land dat door Willem IJsbrantsz wordt gebruikt en dat hij had gekocht van Florijs Florijsz erfgenamen. Een woning van Jan van den Water wordt ook in 1504 genoemd, in de attestatie over Jan van Noordwijks woningen.

Het huis waar Willem IJsbrantsz woonde zal een ander geweest zijn, waar ook in 1520 nog zijn weduwe wordt gemeld. Dat huis had hij nagelaten aan het St Annaklooster uit Schiedam, waarvan Jan ook rentmeester was.

De woning van Florijs Florijsz staat in de rekeningen achtereenvolgens zo opgenomen:

1511: *Opt huijs ende erfve ende twee ackeren dair Martijn Jansz woonde gecomen van Florijs Florijsz.*

1514: *Opt huijs ende erfve ende op twe acker lants dair Adriaen Duijcker woent ende Martijn Jans zn te woenen placht ende nutertijt mede de voirsz. heer Cornelis Crusing ridder toebehoerende*

1516: *Opt huijs ende erfve ende twee ackeren lants dair Adriaen Duijcker woende nu de schout Pouwels Claesz²⁷*

1520: *Voirt erfrente op sijn huijs erve ende twee ackeren lants welcke hij (Pouwels Claesz) nu ter tijt bewoent en bruijckt*

En die van Huijch Jansz Moet staat zo vermeld:

1511: *Opt huijs ende erfve dat Huijch Moet toe te behoren plach ende nu toebehoert (niet ingevuld)*

1514: *Opt huijs ende erfve welck toetebhoren plach Huijch Moet naederhant Roel de bastert ende nutertijt heer Cornelis Crusing ridder, ende te bewoenen plach Dirck Arijs zn op tzee nu Mees Mees zn*

1516: *Opt huijs ende erfve dat Huijch Moet toetebhoren plach welck Pouwels Claesz bewoent heeft nu Adriaen Duijcker*

1520: *Voirt noch v gelijcke scellingen op sijn huijs ende erve daer Adriaen Duijcker gewoent heeft*

Waarna de huizen niet meer onafhankelijk van elkaar vermeld worden:

1525: *Voirt iij rg erfrente daer de ene helft of staet op zijn erf ende huijs ende ij ackeren lants welck hij selve bewoent ende bruijckt en d'ander helft up zijn huijs ende erve welck Engel Willemsz loco Adriaen Duijcker lest bewoent ende gebruijckt heeft*

1528: *Mit oick daerinne begrepen iij rijnsche gulden erfrente tsiaers op sijn woeninge ende lande staende welck hij selven nu ter tijt bewoent ende bruijct*

Er staat dus in de rekening van 1514 dat Cornelis Cruesinck toendertijd beide woningen bezat. Van de drie woningen in de inventaris die door Cornelis Cruesinck aan Pouwels Claesz werden verkocht zijn nu net de jaartallen slecht leesbaar of weggefallen waardoor ze moeilijk aan de twee voorgaande huizen te koppelen zijn.

Voor wat de woningen betreft laat ik het hier bij. Uit de gegevens die nu bekend zijn blijkt niet dat Pouwels Claesz een woning van zijn (voor)ouders heeft teruggekocht.

— De broers van Claes Dircksz

Onder het kopje 'Claes Dircksz' werd al gesuggereerd dat Gerrit Dircksz een broer van hem zou kunnen zijn, en bij het leen van Duijvenvoorden is voor Sijmon Dircksz die suggestie nog sterker. Nu was het een aardige klus om Claes Dircksz boven water te krijgen, maar van een Sijmon en een Gerrit Dircksz waren er in dezelfde tijd en omgeving wel wat meer gegevens bekend, ook als potentiële broers van elkaar. De vraag is dan natuurlijk of de al bekende Sijmon en Gerrit dezelfde waren als de broers van Claes.

*Ick Roeloff dies bastert vander Boichorst Jans zn scout van Noirtigherhout doe condt allen luijden dat voir mij quam **Sijmon Dircx zn** als man ende voecht van Claer Wouter Claes zns dochter Dirck Wouter Claes zns dochter ende Cornelis Wouter Claes zn beijde oick mit de voirsz. Sijmon Dircx zn hoere gecoren voichts hant ende bekenden samentlicken vercoft te hebben tcloester van der Lee een halfve morgen geest lants legghende inden voirsz. ambochte van Noirtigherhout voir **Gherijt Dirck Langhevelt** zns hoffstede dair hij nutertijt woent ende dese half morgen geest lants heeft Gerijt voirsz. mit die geest totten voirsz. woninghe behoerende al omme belegghen anders dan suiutoesteijnde is streckende opten groenen wech ende Sijmon namt als boven mede Dirck ende Cornelis alle voirsz. mit de voirsz Sijmon hoeren gecorenen vochts hant bekenden hem van dese halve morgen lants doichtelick wel ende al vanden voirsz. cloister betaelt te wesen den lesten penninck mitten eersten ende loefden tselfde cloester dit voirsz. lant altijt te sullen vrijen ende waren mit ses stuveren tsjairs de tcloester voirsz. dair op staende heeft sonder meer als men al vrij eijghen lant mit ses stuveren tsiaers opstals sonder meer inden voirsz. ambochte sculdich is te vrijen ende te waren In kennise des waerheijts heb ick Roeloff scoutet voirsz. in teghenwoirdicheijt van Jan Duijcker ende Fop sijn broeder bure van Noirtigherhout als tuijghen alle vande voirsz. Sijmon in naem als boven Dirck ende Claes dair toe versocht ende ghebeden desen brieff wthanghen de bezeghelt mit mijnen zeghel mit mijnen zeghel int jair ons heren vijffthienhondert ende twaelf opten twintichsten dach in maert²⁸*

²⁷ Zie ook de afbeelding onder het kopje 'Pachten en huren'

²⁸ NA 3.18.17.02 Inventaris van de charters afkomstig van de abdij Leeuwenhorst, inv.nr. 772 dd 20-03-1512

Hier, in een charter uit 1512, worden ze dus beide genoemd. Zou het een beetje in de tijdlijn van Claes Dircksz c.s. passen? Wel, leenman Sijmon werd beleend in 1477 en de Gerrit Dircksz uit het charter kwam voor het eerst als pachter voor in 1484. Dat zou dus wel kunnen.

De omgeving dan? Het lijkt erop dat Gerrit zijn hofstede ten zuiden van het dorp stond in het gebied van de Alkemade, dus zeker niet in de omgeving van de Boekhorst waarom het hiervoor vooral ging. En hij werd hier *Langevelt* genoemd – wat erop kan duiden dat hij uit het Langeveld kwam, wel in de voornoemde omgeving.

Uit de brief blijkt overigens niet dat Sijmon en Gerrit broers waren, het land dat Sijmon verkocht was weliswaar geheel omgeven door Gerrits land, maar dat kwam van Sijmons schoonvader, Wouter Claesz.

Wat vóór Gerrit pleit: hij had net als Claes Dircksz een zoon Anthonis, een naam die nog maar weinig voorkwam in die tijd en omgeving. Pleit er ook nog iets tegen hem? Misschien, als je het gegeven zo wil beschouwen dat hij de stamvader was van een uitgebreide welgeboren familie die *Van Alkemade* werd genoemd.

Dat is tot daar aan toe, maar het wordt nog erger als we erbij betrekken dat coman Claes Gerritsz, de vader van de Gerrit Claesz die eerder als pachter van een van Pouwels Claesz' woningen werd genoemd, een zoon kan zijn van deze Gerrit Dircksz. Want, dan is er verwantschap tussen de pachtheer en de pachter. En onder zijn nakomelingen kwam de toenaam *Van Brederode* voor. Het wordt wel erg bont zo.

Omdat de focus op Pouwels Claesz verloren dreigt te gaan, laat ik het voor Gerrit en Sijmn Dircksz erbij voor dit moment. Er moet nog verder op worden gestudeerd.

— **Grootvader paternel**

De mogelijkheid dat Pouwels naar zijn grootvader van vaderskant was vernoemd is in het verloop van deze verkenning van tafel geraakt. Die grootvader was een Dirck. Nu zou je op dezelfde manier kunnen veronderstellen dat diens vader weer een Claes kan zijn. Een Dirck Claesz dus als grootvader van Pouwels? Maar als Claes een broer Sijmon en een broer Gerijt had dan zou ook dan zou ook Dirck Sijmonsz of Dirck Gerijtsz kunnen. En vergeet ook Anthonis niet. Het koffiedik wordt zo steeds dikker.

Voor een Dirck Claesz is er wel een kandidaat. Van 1444-50 pachtte een Dirck Claesz 7 hond broekland, welke pacht daarna naar Jacob Willem Hobbensz ging. Dat was de Jacob die in verkoopbrief nr. 2 land verkocht aan Florijs Huijgensz en dat dus ook in bezit van Pouwels Claesz geraakt moet zijn. Een pacht van Florijs Huijgensz weduwe ging naar Huijch Jansz Moet (met een hofstede aan de Duinschoterlaan), welke pacht daarna overging op Gerrit Dircksz Langevelt (degene over wie ik het niet meer zou hebben, hij had land in de omgeving van Willem Hobbensz hofstede tussen de Gooweg en de Alkemadesloot).

De enige andere vermelding van Dirck Claesz is van een landhuur van 2 morgen verdolven veen in 1465. Dat lag achter Florijs Florijsz hofstede. En ook hem zagen we al voorbijkomen als eigenaar van een hofstede bij de Duinschoterlaan. Het verdolven veen lijkt (ik blijf voorzichtig) wel in Pouwels Claesz' familie te komen. Niet direct, eerst bij Jan Sijmonsz Blat (geen idee wie dat was), dan Gerijt Pietersz (die zagen we al onder 'Pachten en huren' als pachtvoorganger van Pouwels Claesz), dan Willem IJsbrantsz (de neef van Agniese Sijmonsdr) en dan zijn zoon Pieter.

Als deze Dirck Claesz de vader van Claes Dircksz was, dan zou hij van ruwweg 1410-20 kunnen zijn en zou zijn vader Claes onder de welgeborenen van Noordwijkerhout in 1424 moeten zijn. Dat is-ie niet, er staat simpelweg geen Claes bij. De mogelijkheid is nog niet helemaal afgesloten, een herkomst uit het Langeveld zou ook gemakkelijk kunnen.

Niet eens zo'n vreemde optie, als we zien dat in 1506 *Claes Claesz van Langhevelt* als getuige en buurman van Noordwijkerhout voorkomt²⁹. Dat zou dan de eerste vermelding van de broer van Pouwels Claesz kunnen zijn.

— **Grootvader maternel**

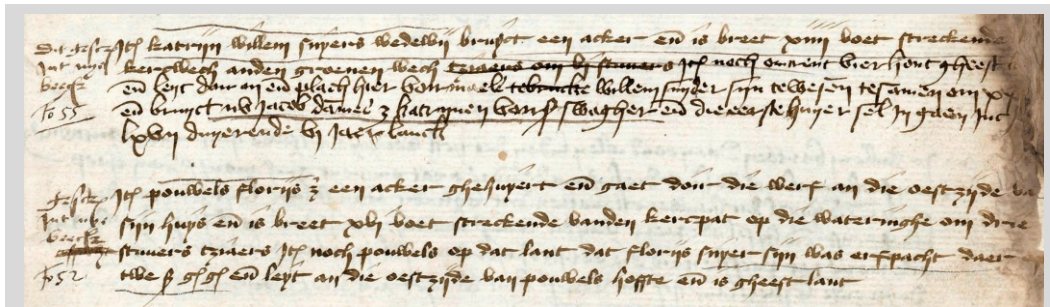
Als Pouwels niet naar zijn ene grootvader is vernoemd, dan zou hij naar zijn andere grootvader vernoemd kunnen zijn. Zijn naam moet ergens vandaan komen en veel Pouwels waren er niet te bekennen in Noordwijkerhout in die tijd. Zo kom je al gauw uit bij een familie die lange tijd in de pachtrekeningen van Leeuwenhorst te volgen is. De eerste uit die familie die Pouwels werd genoemd was een zoon van Snijder Florijs, die als vanaf een van de eerste rekeningen wordt vermeld.

Ik zeg het wat voorzichtig, want zeker tot 1431 komt hij alleen als Snijder/Snijer/Snider voor, waarna hij tot 1454 *Snijder Florijs z(oon)* wordt vermeld. Dat zou je ook kunnen interpreteren als de zoon van Snijder Florijs. Dan zou het *Willem snijer Florijsz* kunnen zijn, die ook al vanaf 1434 voorkomt, en van wie we eindelijk weer eens de naam van een echtgenote kennen: zijn weduwe wordt vermeld als *Katrijn Willem snijers wedewij*³⁰. Op dezelfde pagina van het huurboek staat *Pouwels Florijsz*, met land dat van *Florijs snijer* geweest was.

Pouwels Florijsz was dan zijn broer, en het duurt nog even voordat die mocht gaan pachten. Dat duurde dan wel weer lang, tot 1501. Hij had dan weer een zoon Florijs (alias Floer Willem) en een dochter die de echtgenote van Claes Dircksz kan zijn.

²⁹ NA 3.18.17.02 Inventaris van de charters afkomstig van de abdij Leeuwenhorst, inv.nr. 715 dd 17-01-1506

³⁰ Leeuwenhorst huurboek 4 f.14

Item **Katrijn Willem snyers wedewij** bruyet een acker ende is breet xiiiij voer streckende () Kerckwech anden Groenen wech noch vier hont gheest ende leijt dair an ende plach voirmaels **Willem snijder** sijn te wesen tesa- men om xij () ende bruyt nu **Jacob Dammes** z **Katrijnen** voirsz swagher ende die eerste huijer sel in gaen int (jaer) lxxvij duijterende vj jaer lanck

Item **Pouwels Florijs** z een acker gheheuyert ende gaet doir die werf an die oestzijde van sijn huys ende is breet xvj voer streckende vanden Kerckpat op die watinghe om drie stuvers tzaers Item noch **Pouwels** op dat lant dat **Florijs snyer** sijn was erfpacht daer twe s gg ende leyt an die oestzijde van **Pouwels** hoffte ende is gheestlant

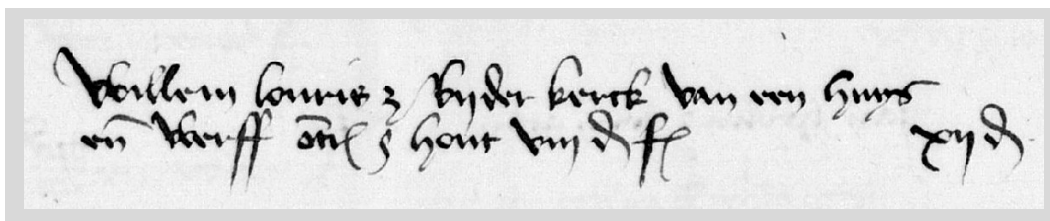
— Willem Lourijsz

In 1496 verkocht Gerijt Pietersz uit Noordwijkerhout een rente van 2 Rijns gulden aan Cornelis Cruesinck, rid- der en heer van Benthuisen (hij weer). Hij verzekerde de rente op zijn huis en land bij de kerk van Noordwijker- hout, dat hij had gekocht van Claes Dircksz en waar al een grafelijke erfhuur van 8 stuivers op stond. In 1507 vestigde Gerijt er nogmaals een rente van 2 Rijns gulden op, nu voor het klooster van der Lee. Zorgvuldig wordt er bij vermeld dat ook Cornelis Cruesinck en de graaf van Holland er ook al een rente op hadden. Een jaar later verkocht Cornelis zijn rentebrief ook aan het klooster.

De renten verschijnen daarna ook als een post van 4 guldens in de rekeningen, voor Gerijt Pietersz vermeld als staande op zijn opstallen, voor zijn opvolger Florijs Doensz op diens woning en landen aan het kerkhof. Florijs Doensz zagen we al eerder, als mogelijke zwager van Agniese Sijmonsdr.

Ook Gerijt Pietersz natuurlijk, hij was een pachtvoorganger van Pouwels Claesz. Maar nog meer ter zake: hier zien we een huis dat van **Claes Dircksz** is geweest en dat zal nu dan toch wel een echte vermelding van Pouwels' vader zijn. Misschien is Gerijt Pietersz wel een schoonzoon van Claes geweest.

Die grafelijke erfhuur is interessant. Er bestaat namelijk een erfhuurboek uit 1469 waarin alle renten die de graaf bezat in Noordwijkerhout worden opgesomd, en deze hoort daar dan ook in te staan. Er is er maar één die over- eenkomt: een rente van 8 denieren die stond op een huis en werf bij de kerk van Willem Lourijsz³¹.

Daar zijn we dan eindelijk weer bij Willem aangeland, de Willem Lourijsz die in 1475 zijn huis aan de Duin- schoterlaan verkocht aan Roelof de bastaard en dat op de ene of andere manier bij Pouwels Claesz gekomen moet zijn. Willem Lourijsz was in de hiervoor beschreven snijders-familie getrouwd, zijn vrouw was een dochter van Willem snijder, zoals in onderstaande transcriptie vermeld wordt. Als het klopt dat Claes Dircksz met een Pouwelsdr was getrouwd, dan was zij een nicht van de vrouw van Willem Lourijsz.

Ook Pouwels Florijsz staat in de akte, als belender, en Sijmon Govertsz, de eerdere bezitter van een hofstede van Pouwels Claesz, was getuige.

*Wij heer Aernt Danels zoen priester en pastoor van Noirtigerhout ende Hughe Pouwels zoen scout van Noirtigerhout doen cond allen luden dat voir ons quam Willem Louwerijs zoen ende gheliede dat hij vercoft heeft Willem Bartoen of den houder van desen bryeve bij sijnen wille omtrent vierdalf hont gheest lants den hoep sonder maet also groet ende cleijn alst daer ghelegen is ende **Willem snijder sijn wijs vader** toe plach te behoren ende heeft an die zuytwestzijde belegghen des cloester lant van der Lee die noirtwestzijde heeft belegghen **Pouwels Florijs** z dat zuytoest ende dat noirtwest ende streckende tusken twe wegghen ende ic Willem Louwerijs zoen ghelove voir mij ende mijnen erven Willem Bartoen ende*

³¹ NA 3.01.27.02 Grafelijkheidsrekenkamer inv.nr. 300. Een bewerking van het erfhuurboek is te vinden in *Ons Voorgeslacht van mei 2010* v/a p.191 door Ronald van der Spiegel

*sijnen erven of den houder des bryefs voirs. dit voirsz. lant vrij te waren gheliken als men vrij lant ende erf sculdich is te waren in den ban van Noirticherhout ende ic Willem Louwerijs zoen belye mij van dit voirsz. lant wel betaelt te wesen den leste penninck mitten eersten van Willem voirsz. hier hebben bij gheweest als tughen daer dit ghesiet is Wouter Gherijt zoen ende **Symon Goverts zoen** in ghetuijchnes der waerheyt so hebben wij heer Aernt Danels zoen ende Hughe Pouwels zoen beyde voir ghenoeft onse zeghelen aen desen bryeff ghehanghen int jaer ons heeren dusent vierhondert seven ende tsestich opten vijften dach in april*³²

Van Willem Lourijsz' afkomst is niets bekend, maar Florijs Willemsz snijder pachtte *Lou Willems werff ofte thuijn* die bij zijn vaders hofstede was gelegen. *Louwerijs Willemsz*, vermeld in 1430 als verkoper³³, zou de vader van deze Willem geweest kunnen zijn.

Goed, terug naar het huis met de grafelijke rente. Dat was dus van Willem Lourisz, later van Claes Dircksz, en dan weer van Gerijt Pietersz. Een plausibel scenario is dat na het kinderloos overlijden van Willem Lourisz en NN Willemsdr hun huis bij de kerk vererfde op Claes Dircksz en NN Pouwelsdr, hetzij rechtstreeks, hetzij na uitkoop van andere erfgenamen.

— Een curieus rentebriefken

Tot slot, want we zijn wel aan het einde van de zoektocht gekomen, nog even terug naar de inventaris van Cornelis Jansz Ruijgeneels waardebrieven. In de stukken van nr. 8 zit tussen de transportbrief aan Roelof de bastaard en die van Pouwels Claesz aangehecht: *een rentebriefken van een gouden (...)nsschen Hollantschen schilt vercoft bij Dirck Valcken zn (voor) Mathijs Huijgens zn vander Bosch (schout) tot Noortigerhout ten behouve (van) Geertruijt Pieters dochter verschijnende alderkinderen dach losbaer den penninck twaelf van date anno iiii^e xxx op Sint Andries dach apostel*. Er vallen weer woorden weg maar op zich is het duidelijk: een rentebrief uit 1430 aankomende Geertruijt Pietersdr.

Zo'n rentebrief had een economische waarde en kon worden verhandeld en via vererving van eigenaar veranderen. Wat deed die brief hier? Had Pouwels er een deel van de koopsom mee betaald? Nee, want dan zou de brief in handen van Roelof gekomen zijn. En als Roelof er mee betaald had dan zou hij bij de vorige eigenaar moeten zijn. Het is nogal vreemd. Of was het soms een afschrift voor de schuldenaar? Dan zou het huis van Dirck Valcken hier relevant worden want dan kan het om hetzelfde huis gaan.

Als de brief vererfd is zou het interessant zijn om te weten of Geertruijt Pietersdr een familielid van Pouwels geweest is. Curieus is ook dat dezelfde rentebrief opduikt in het archief van de Leidse gasthuizen³⁴ zonder dat het ergens mee te maken lijkt te hebben.

— Resumé

- Het is aannemelijk dat Claes Dircksz en NN Pouwelsdr de ouders van Pouwels Claesz waren
- Waarschijnlijk waren er in het gezin ook een Sijmon en Gerijt Dircksz, en mogelijk nog een dochter
- De mogelijkheid bestaat dat Pouwels verwant was aan de familie Van Grieken en/of Van den Woude. De aanwijzingen daarvoor zijn echter nogal broos

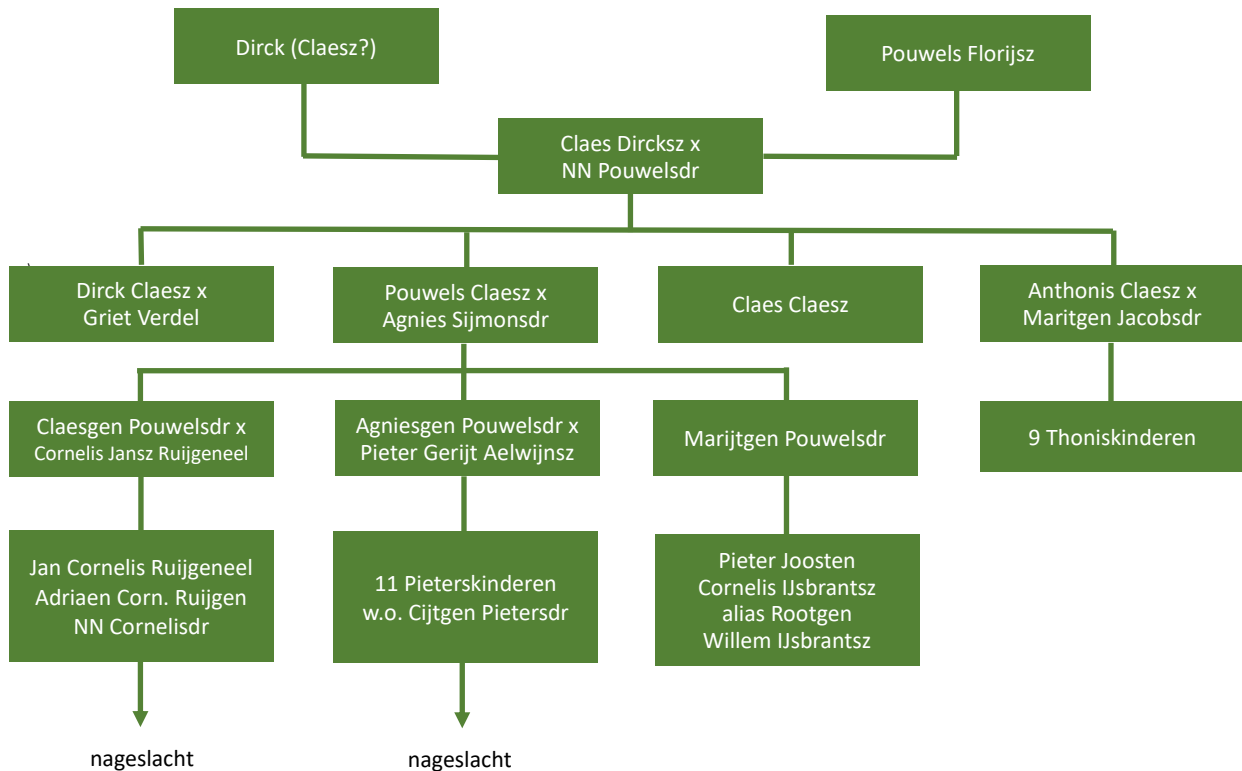
— Verwantschapsschema

Op de volgende pagina een verwantschapsschema uitgaande van Claes Dircksz en een dochter van Pouwels Florijsz als ouders van Pouwels Claesz.

³² NA 3.18.17.02 Inventaris van de charters afkomstig van de abdij Leeuwenhorst, inv.nr. 516 dd 05-04-1467

³³ NA 3.18.17.02 Inventaris van de charters afkomstig van de abdij Leeuwenhorst, inv.nr. 375 dd 07-06-1430

³⁴ ELO 0504 Archief van de gasthuizen inv.nr. 1561

Literatuur en bronnen

Cytgen Pietersdr, juweel van een erfante door H.M. Kuypers; Ons Voorgeslacht, jrg. 49 (1994) blz. 1-26 met aanvullingen in Ons Voorgeslacht, jrg. 55 (2000)

Rijnlandse pachters van de Abdij Leeuwenhorst gedurende de periode 1410-1660, J. van Egmond (Hogenda)

Genealogische verkenningen uit de Bollenstreek nr. 3: [Gerijt Aelwijnsz](#)

Genealogische verkenningen uit de Bollenstreek nr. 4: [Sijmon Brant](#)

Nationaal Archief 3.18.17.01 Inventaris van de registers en stukken afkomstig van de Abdij Leeuwenhorst: Huurboeken inv.nrs. 3, 4, 5, 7 en 9, Belendingenboeken inv.nrs. 13 en 14 en Rekeningen v/a inv.nr. 20

Nationaal Archief 3.01.01 Inventaris van het archief van de Graven van Holland

Nationaal Archief 3.01.27.01 Inventaris van het archief van de Grafelijkheidsrekenkamer of Rekenkamer der Domeinen van Holland: Registers en Stukken, inv.nr. 723m, Register van de erfhuren en tijdelijke pachten uitgegeven in de wildernis van Noord-Holland. Er is ook een bewerking door Anthonius van der Tuijn op Hogenda

Nationaal Archief 3.01.27.02 Inventaris van het archief van de Grafelijkheidsrekenkamer of Rekenkamer der Domeinen van Holland. Afgehoorde en Gedeponeerde Rekeningen

Versie 1.0 dd 25-03-2026

Dit artikel is deel 8 uit de reeks Genealogische Verkenningen uit de Duin- en Bollenstreek, gepubliceerd op www.angevaare.eu/verkenningen.html

Bij gebruikmaking van de gegevens gaarne een bronvermelding.

© Frans Angevaare, Noordwijk. Wijzigingen voorbehouden.

f.angevaare@gmail.com